

Flors del Montseny

JOAQUIM REBERTÉ – PERE BARNOLA

Montseny flowers

El Montseny ha tingut, té i tindrà sempre una bona colla d'estudiosos que ens han ensenyat gairebé totes les vessants possibles que es puguin donar en les seves contrades: història, geografia, biologia, literatura i poemes, pintura, fotografia i, segurament, moltes més que queden en el tinter. Crear una visió nova i diferent pot resultar una mica més complicat. Combinar els coneixements de flora comparant les localitzacions d'aquí i les de fora del país, buscant nous indrets, confeccionant les característiques dels seus hàbitats, elaborant una col·lecció de imatges i fent una cerca dels possibles noms populars, i plasmar-ho tot junt en una exposició, ens va semblar que potser era una idea que no s'havia portat a terme i que, a més, ens donava tema per poder-la ampliar en un futur, estenent-nos en més conceptes o varietats. I aquí queda la primera part, esperant la continuació.

Paraules clau: flora, endemismes, flors rares, orquídiades, macrofotografia.

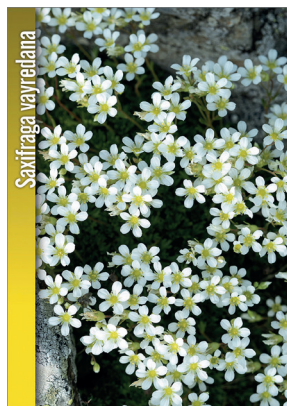
Montseny has had, has and will always have a good group of specialists who have taught us about almost all the possible aspects taking place in its areas: history, geography, biology, literature and poems, painting, photography and, surely, many other that may be left unsaid. Thus, to create a new and different vision can be a bit complicated. The combination of flora knowledge, by comparing its local and worldwide locations, finding new places, compiling its habitats features, collecting images and searching for popular names, all together in an exhibition appeared to be a fresh idea never accomplished before. Besides, it also led to the opportunity of enlarging it in the future, including other concepts or varieties. And here ends the first part, looking forward to the second one.

Keywords: Flora, endemism, rare flowers, wild orchids, macro photography

PLANTES INCLOSES AL CATÀLEG DE LA FLORA AMENACADA DE CATALUNYA

Saxifraga vayredana

Anomenada popularment com a Herba de Sant Segimon fou descrita pel botànic Luizet el 1913. Endemisme del Montseny-Guilleries és juntament amb la *Saxifraga genesiana* una de les dues joies de la flora vascular d'aquest massís. Aquesta planta es pot trobar pels cims del turó de l'Home, les Agudes i Matagalls entre les fissures de roques i tarteres. Fa unes tofes de fulles molt variables i a finals de juny comença a florir. És emprada en medicina popular.

Saxifraga vayredana.
(Foto J. Reberté).

Saxifraga genesiana

L'any 1977 el botànic P. Vargas descriu aquesta planta del Montseny com a *S. genesiana* separant la planta del Montseny-Guilleries de la *Saxifraga geranioides* que es pot trobar als estatges subalpí i alpí dels Pirineus.

Conviu amb l'herba de Sant Segimon a les tarteres i replans de roca dels cims del Montseny. En els mateixos llocs es pot trobar un híbrid de les dues que Luizet i Soulié van descriure com a *S. x cadevallii*.

Botrychium matricariifolium

A Catalunya fins fa pocs anys aquest petit pteridòfit només estava documentat als Pirineus. El 2010 Gerard Pié la troba a la vall de Santa Fe i més endavant en Joan Altimira troba una nova localitat en una freixeneda propera a l'hotel de Santa Fe.

Epipogium aphyllum (foto J. Reberté).

Epipogium aphyllum

Aquesta rara orquídia coneguda popularment amb el nom d'"orquídia fantasma" a Catalunya es coneixia del Pirineu lleidatà. L'any 2009 Jordi Vila va documentar una nova localitat al Montseny. Viu a la fullaraca del bosc de faigs i sembla ser

Botrychium matricariifolium
(foto J. Reberté).

que la seva floració respon a una pluviositat elevada a la primavera i a un estiu calorós i humit.

Cypripedium calceolus

Aquesta espectacular i formosa orquídia actualment no es troba o no s'ha trobat al Montseny, però que l'hem volgut incloure en la exposició ja que hi ha constància de la seva presència al Pla de la Calma per mitjà d'un plec d'herbari del botànic Antoni Cebrià i Costa, que la va trobar al segle XIX (1864). La localitat de la Calma representaria el límit meridional a la península Ibèrica.

Melampyrum cataunicum

Aquesta planta crida l'atenció pel contrast del color verd de les fulles amb el to violaci de les bràctees que envolten les flors i el groc de la corol·la. Viu en boscos de caducifolis humits i fins fa poc havia estat considerada com un sub-endemisme català, encara que actualment es coneix del sud-oest d'Europa.

PLANTES RARES A CATALUNYA

Viola bubanii. (Foto J. Reberté).

Viola bubanii

Coneguda popularment com a Pensament del Montseny, és una planta de distribució molt reduïda a Catalunya encara que al Montseny sigui una espècie molt comuna per la part alta del massís.

Es reconeix fàcilment per la grandària de les seves flors (de 2-3,5 cm) i la distribució dels pètals (quatre pètals dirigits cap amunt i un cap avall). De distribució atlàntica als Països Catalans, fora del Montseny es coneix només a la Catalunya nord, concretament al Vallespir.

Potentilla montana

És una planta que recorda a la maduixera per les seves flors blanques i les fulles amb tres folíols. Al Montseny és bastant comú als prats de pastura de mitja muntanya fins als cims. De distribució atlàntica a Catalunya només es troba al Montseny com a límit més meridional i a la Vall d'Aran.

Ophioglossum azoricum

Petita falguera documentada per primera vegada del Pla de la Calma al Pla del Clot per Cèsar Gutiérrez el 1997. El 2017 en una sortida del Grup local de Flora Catalana del Baix Montseny per veure les orquídiades de la Calma, vam trobar una segona localitat en un cremat al Pla de la Llacuna.

Hypericum pulchrum

Aquesta planta que recorda a la coneguda popularment com a Herba de Sant Joan (*Hypericum perforatum*) i emprada en medicina popular, es diferencia entre altres trets per tenir les anteres de les seves flors de color de carbassa. Viu en boscos humits i al Paísos Catalans es troba documentada fora del massís, al Montnegre i al Vallespir.

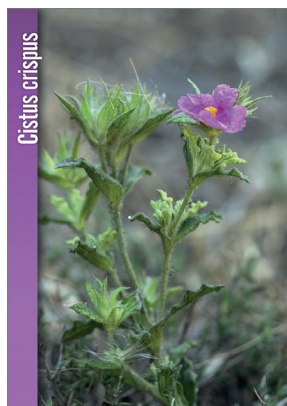
PLANTES RARES AL MASSÍS

Drosera rotundifolia

Flora que pertany al grup anomenat plantes carnívores, és en realitat una planta insectívora ja que no menja carn sinó que atrau, captura i digereix animals petits sobretot insectes que utilitza com a font suplementària de nitrogen orgànic. Desapareguda els anys seixanta ha estat observada de nou al 1999.

Cistus crispus

Hi ha la creença generalitzada que les plantes notables i importants per la seva raresa i vistositat es troben a les parts altes de les muntanyes. L'estepa crespa (*Cistus crispus*) anomenada així per les seves fulles amb el contorn arrissat, és una planta que viu a la part baixa del massís i que actualment només es coneixen dues localitats: una al terme municipal de Palautordera i l'altre a Mosqueroles (Fogars de Montclús). És una planta de distribució mediterrània que té el seu òptim a Catalunya al massís de les Gavarres.

Cistus crispus. (Foto J. Reberté).

Ophrys speculum

Orquídia també anomenada abellera de mirall o mirall de Venus entre d'altres noms populars, és una de les abelleres més espectaculars. Pel seu color blau-lilós de la màcula, llargs pels i color groc i marró vermellós del seu label, i també per la forma dels pètals i sèpals. No ens consta que s'hagi citat en el Montseny, si bé es coneix actualment una localització en

el Pla de la Calma des de l’any 2012, trobada per Josep Roma. Aquesta localització que frega els 1200 m estaria quasi al límit d’alçada del seu estatus.

PLANTES AMB EL LÍMIT MERIDIONAL AL MONTSENY

Cytisus oromediterraneus

Del bàlec, en Joan Coromines en el Diccionari etimològic i complementari de Catalunya en diu el següent: “La meva vida de muntanyenc em permet d’assegurar que no es diferencia de la ginesta als ulls de l’observador llec però atent, més que per la seva talla nana i l’escassa ufanor de les seves flors, però creix amb tronc més robust i en masses enormes, sovint quasi impenetrables”.

Aquestes mates es poden trobar a les landes dels Pirineus i al vessant occidental del Matagalls, com a límit meridional a Catalunya.

Galeopsis pyrenaica

Sub-endemisme català, és una planta que viu a les tarteres de l’alta muntanya pirinenca i en el Montseny ha estat observada darrerament a la riera de Riudeteix.

Pedicularis comosa

Planta de distribució alpina que viu en peus de penyals, fondalades humides i fagedes de les parts altes del massís del Montseny i que representa el seu límit meridional a Catalunya. El nom genèric de *Pedicularis* deriva del llatí *pediculus* (el poll), perquè segons una antiquíssima creença el bestiar que menja d’aquestes plantes a les pastures es cobreix de polls.

LLISTAT DE PLANTES	
NOM CIENTÍFIC	NOM POPULAR
<i>Saxifraga genesiana</i> P. Vargas	
<i>Saxifraga vayredana</i> Luizet	Herba de Sant Segimon
<i>Cirsium richterianum</i> Gillotsubsp. <i>costae</i> (Sennen& Pau) Talavera & Valdés	Cardigassa
<i>Dianthus seguieri</i> Vill. subsp. <i>requienii</i> (Godr.) Bernal, M. Laínz & Muñoz-Garm.	Clavell de bosc. Clavell de pastor
<i>Galeopsis pyrenaica</i> Bartl.	Galeopsis pirinenca
<i>Ophrys catalaunica</i> O. Danesch & E. Danesch	Abellera catalana

LLISTAT DE PLANTES	
NOM CIENTÍFIC	NOM POPULAR
<i>Ramonda myconi</i> (L.) Rchb.	Orella d'ós
<i>Botrychium matricariifolium</i> (Retz.) Koch	
<i>Epipactis exilis</i> P. Delforge	
<i>Epipogium aphyllum</i> Sw.	Orquídia fantasma
<i>Hypericum pulchrum</i> L.	Hipèric pulcre. Pericópolit
<i>Ophioglossum azoricum</i> C. Presl	Llengua de serp. Llança de Crist
<i>Potentilla montana</i> Brot.	Fragassa de muntanya
<i>Viola bubanii</i> Timb.-Lagr.	Pensament del Montseny
<i>Cypripedium calceolus</i> L.	Cipripedi. Esclops. Sabatetes de la Mare de Déu. Sabatetes del Nen Jesús
<i>Aconitum vulparia</i> subsp. <i>ranunculifolium</i> (Rchb.) M. Laínz	Tora blanca
<i>Cistus crispus</i> L.	Estepa crespa
<i>Dactylorhiza sambucina</i> (L.) Soó	Orquis sambucí
<i>Drosera rotundifolia</i> L.	Dròsera. Herba de la gota. Resplendor de la nit. Rosella d'or
<i>Gentiana lutea</i> L. subsp. <i>lutea</i>	Genciana. Gençana
<i>Ophrys speculum</i> Link subsp. <i>speculum</i>	Abellera de miral
<i>Dactylorhiza majalis</i> (Rchb.) P. F. Hunt & Summerh. subsp. <i>majalis</i>	Botonets de gos. Orquislatifoli
<i>Armeria arenaria</i> (Pers.) Schult. subsp. <i>arenaria</i>	Gasó
<i>Cytisus oromediterraneus</i> Rivas Mart.	Bàlec
<i>Galeopsis segetum</i> Neck.	Galeopsis d'esquei
<i>Pedicularis comosa</i> L. subsp. <i>comosa</i>	Pedicularis comosa
<i>Persicaria alpina</i> (L.) H. Gross	Caganiu. Fajol alpí
<i>Polygonatum verticillatum</i> (L.) All.	Segell verticil·lat
<i>Ranunculus platanifolius</i> L.	Ranuncle platanifoli
<i>Alchemilla flabellata</i> Buser	Alquemilla flabel·lada
<i>Antennaria dioica</i> (L.) Gaertn.	Pota de gat

LLISTAT DE PLANTES	
NOM CIENTÍFIC	NOM POPULAR
<i>Carlina acaulis</i> L. subsp. <i>caulescens</i> (Lam.) Schübl. & G. Martens	Carlina cardiguera
<i>Chrysosplenium oppositifolium</i> L.	Crisospleni. Aiguarola
<i>Daphne mezereum</i> L. subsp. <i>mezereum</i>	Tintorell. Olivereta de bosc
<i>Equisetum hyemale</i> L.	Aspreta
<i>Geranium sylvaticum</i> L.	Gerani de bosc
<i>Melampyrum catalaunicum</i> Freyn	
<i>Persicaria bistorta</i> (L.) Samp. subsp. <i>bistorta</i>	Bistorta. Llengua de bou. Serpentària
<i>Pinguicula vulgaris</i> L.	Viola d'aigua. Pingüicula comuna
<i>Saxifraga paniculata</i> Mill. subsp. <i>paniculata</i>	Corona de reina. Herba de tall

Des de la finalització d'aquesta primera part del projecte, en l'actualitat estem treballant en una ampliació de l'exposició i tenim previst completarlo amb un catàleg d'un centenar de plantes notables, que tenen el seu límit meridional de Catalunya al Montseny o que són rares al massís.

Aquesta segona part esperem que surti a la llum i estigui llesta per la seva exhibició i publicació el 2021.

Volem fer constar també el nostre agraïment a en Josep Maria Panareda, gran coneixedor de la nostra muntanya, que ens ha fet costat des de bon començament amb els seus consells i suggerències.

BIBLIOGRAFIA

ASSOCIACIÓ FLORA CATALANA (2018), [en línia] <www.floracatalana.cat> [consulta: abril 2020].

Base de dades de biodiversitat de Catalunya, Generalitat de Catalunya [en línia] <<http://biodiver.bio.ub.es/biocat/homepage.html>> [consulta: abril 2020].

Catàleg de la Flora amenaçada de Catalunya (2015), [en línia] <http://bioc.org.es/bioc/index.php?option=com_content&view=article&id=872:ampliacio-del-catalog-de-flora-amenacada-de-catalunya&catid=20:e-opini&Itemid=54> [consulta: abril 2020].

- DE BOLÒS, O. – VIGO, J. (2001), *Flora dels Països Catalans*, Barcelona: Editorial Barcino.
- Global Biodiversity Information Facility* (2020), [en línia] <www.gbif.com> [consulta: abril 2020].
- GOC – ICHN Grup Orquidològic de Catalunya (2020), [en línia] <www.ophrys.cat> [consulta: abril 2020].
- SÁEZ, LL. – PIÉ, G. – CARNICERO, P. (2017), *Catàleg de la flora vascular del massís del Montseny*, Diputació de Barcelona.
- VALLÈS, J. et al. (2014), *Noms de plantes Corpus de fitonímia catalana*, TERMCAT.